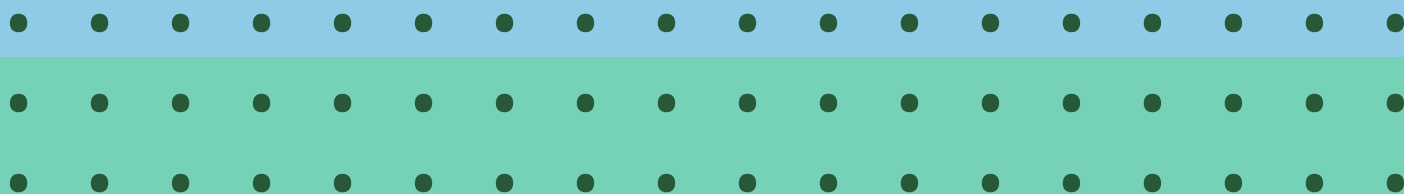

Sociaal en Cultureel Planbureau

Hoe staat het ervoor met de sociale cohesie in Nederland?

Factsheet

Onderlinge contacten, vertrouwen, saamhorigheid, solidariteit, een wij-gevoel of een gevoel van één zijn met anderen: het zijn slechts enkele associaties die het begrip ‘sociale cohesie’ oproept. Het is dan ook een veelomvattend begrip. In deze factsheet schetsen we wat het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) eronder verstaat en zetten we uiteen welke indicatoren het best een beeld geven hoe het de afgelopen jaren met de sociale cohesie in Nederland is gesteld. Ook laten we zien of daarin verschillen bestaan tussen groepen.

Wat verstaan we onder sociale cohesie?

In de onderzoeksliteratuur en beleidsnotities bestaan vele definities en omschrijvingen voor sociale cohesie (zie bv. Chan et al. 2006; Schiefer en Van der Noll 2017). Aan de hand daarvan definiëren wij sociale cohesie als volgt: de mate waarin (groepen) mensen in Nederland zich met elkaar en met allerlei instituties verbonden voelen en dat ook in hun gedrag aan de dag leggen (De Bakker et al. 2023). Om recht te doen aan de breedte van het concept sociale cohesie, geven we inzicht in meerdere indicatoren die in de literatuur als kenmerkend worden gezien voor sociale cohesie. Een belangrijk onderscheid daarbij is dat tussen een horizontale en verticale component (Chan et al. 2006). De horizontale component focust op de relatie tussen verschillende individuen en groepen binnen de samenleving. De verticale component betreft de relatie tussen overheid en burgers. Bij beide componenten kan het gaan om zowel attitudes als gedrag. De combinatie van horizontaal/verticaal en attitudes/gedrag geeft een twee bij twee raamwerk, dat vier dimensies van sociale cohesie onderscheidt (zie tabel 1).

Tabel 1 De operationalisering van sociale cohesie, vier dimensie en bijbehorende indicatoren

	subjectief (attitude)	objectief (gedrag)
horizontaal (tussen burgers)	sociaal vertrouwen Vindt u over het algemeen dat de meeste mensen wel te vertrouwen zijn, of vindt u dat men niet voorzichtig genoeg kan zijn in de omgang met mensen?	maatschappelijke participatie Heeft u in de afgelopen twaalf maanden vrijwilligerswerk gedaan, zoals activiteiten organiseren op de sportclub of helpen op school, of activiteiten voor de moskee of de kerk? Sommige mensen zijn lid van één of meerdere verenigingen (zoals sportverenigingen, politieke en religieuze organisaties en vrijetijdsorganisaties). Wilt u voor elk van de volgende verenigingen of organisaties aangeven of u daar lid van bent?
verticaal (tussen burgers en overheid)	institutioneel vertrouwen Wilt u voor elk van de volgende instanties (Tweede Kamer, rechtspraak, politie, grote bedrijven, enz.) aangeven hoeveel vertrouwen u hierin heeft?	politieke participatie De laatste verkiezingen voor de Tweede Kamer zijn gehouden op x-xx-xxxx. Heeft u toen gestemd? Er zijn verschillende manieren om iets politiek aan de orde te stellen of invloed uit te oefenen op politici of de overheid. Heeft u in de afgelopen vijf jaar hiervan gebruikgemaakt?

Bron: Chan et al. (2006: 294); SCP-bewerking

De vier dimensies van sociale cohesie kunnen geoperationaliseerd worden met indicatoren, waarvan we hier een selectie bespreken. De indicatoren zijn sociaal en institutioneel vertrouwen als het om attitudes gaat en maatschappelijke en politieke participatie als het om gedrag gaat. Tabel 1 laat zien hoe de verschillende indicatoren de vier onderscheiden dimensies van sociale cohesie in beeld brengen. Voor deze indicatoren zijn gegevens beschikbaar van het Centraal Bureau voor de Statistiek

(CBS). Het betreft de gegevens van ‘Sociale Samenhang en Welzijn’, die jaarlijks verzameld worden.¹ We hebben voor dit bestand gekozen, omdat het veel van de hiervoor genoemde indicatoren van sociale cohesie bevat, het voldoende waarnemingen heeft voor uitsplitsing naar verschillende (kleinere) bevolkingsgroepen, en het actueel is. Het Continu onderzoek burgerperspectieven (COB) van het SCP verzamelt en beschrijft deels vergelijkbare informatie en deels ook andere informatie (zie kader 1).

Kader 1 Het Continu Onderzoek Burgerperspectieven (COB)

Met COB onderzoekt het SCP waarover burgers zich zorgen maken, wat ze belangrijk vinden, hoe het met hen gaat, en met de maatschappij en de politiek. Het brengt de mening van burgers en de stemming in het land in kaart. Het COB verschijnt meerdere keren per jaar. In de periode 2008-2021 gebeurde dat op basis van veldwerk dat in één maand werd uitgevoerd; vanaf 2021 beslaat het veldwerk een periode van vier maanden.² In deze periodieke metingen zullen meer schommelingen te zien zijn dan gegevens op jaarbasis.. Hoewel de vraagstelling en methode van het COB en Sociale Samenhang en Welzijn niet hetzelfde zijn, zijn de ontwikkelingen die de beide databronnen laten zien vergelijkbaar. Een van de redenen waarom we in deze factsheet gebruikmaken van Sociale Samenhang en Welzijn, is omdat hierin gegevens beschikbaar zijn over maatschappelijke participatie.

Sociale cohesie tussen 2012 en 2023 redelijk stabiel

Sinds 2012 laten de meeste indicatoren van sociale cohesie in Nederland op basis van jaarlijkse metingen een vrij stabiel beeld zien, met soms een lichte toe- of afname (zie figuur 1). Ook Den Ridder et al. (2022, 2022) constateren een beeld van schommelingen, zonder dat er aanwijzingen zijn voor structurele veranderingen. Wel staat het politieke vertrouwen in recente cijfers onder druk. Het algemene beeld neemt niet weg dat tegelijkertijd veel Nederlanders zich zorgen maken over polarisatie in Nederland (zie Miltenburg et al. 2022).

Het algemeen sociale vertrouwen is tussen 2012 en 2023 met ruim 8 procentpunt toegenomen.³ In 2023 geeft 66,7% van de mensen in Nederland aan vertrouwen in andere mensen te hebben. De toename is vooral te zien aan het begin van de coronacrisis en wordt gevolgd door een minimale daling in 2022, maar nam in 2023 alweer toe. Ook het COB constateert dat het algemeen vertrouwen over langere tijd gezien hoog en stabiel is (Miltenburg et al. 2022).

Daarnaast zien we dat ook het vertrouwen van burgers in de verschillende instituties toeneemt.⁴ Zo nam het vertrouwen in de politie en de pers met respectievelijk 10 en 6 procentpunt toe sinds 2012. Het vertrouwen in de Tweede Kamer nam daarentegen met 7 procentpunt af sinds 2012. In 2020 was er met een vertrouwen van 53% een uitschieter naar boven. Deze uitschieter werd echter gevolgd door een sterke terugval in 2021 en 2022. En ook in 2023 nam dit nog eens licht af. Specifiek voor de sterke

1 Voor de diverse CBS-publicaties op basis van dit bestand, zie bijvoorbeeld Schmeets en Exel (2020, 2021).

2 Kijk voor meer informatie over het COB op de SCP-website: www.scp.nl/onderzoeksprogramma/continu-onderzoek-burgerperspectieven.

3 Dit is hier gemeten als aandeel personen van 15 jaar en ouder dat het eens is met de stelling dat de meeste mensen over het algemeen te vertrouwen zijn.

4 Dit is hier gemeten als aandeel personen van 15 jaar en ouder dat heel veel of tamelijk veel vertrouwen heeft in het functioneren van de betreffende institutie.

toename van het vertrouwen in de Tweede Kamer in 2020 wordt in de literatuur het *rally round the flag effect* genoemd (Miltenburg en Schaper 2020). Hierbij is er een kortetermijnpuls ten tijde van een crisis, in dit geval op het vertrouwen in de Tweede Kamer ten tijde van het begin van de coronacrisis. Met de terugval in 2021 en 2022 zien we dat de stijging in 2020 inderdaad om een tijdelijk effect ging. Voor de instituties die niet in figuur 1 zijn opgenomen, zien we voor het merendeel een toename van vertrouwen, waarbij een toename van meer dan 7 procentpunt geen uitzondering is. Zo is het vertrouwen in grote bedrijven sinds 2012 gedaald (met 10 procentpunt) en het vertrouwen in ambtenaren is vrijwel gelijk gebleven (daling van 0,4 procentpunt).

Maatschappelijke participatie tendeert naar een lichte afname.⁵ Vooral de aanvankelijke afname met 9 procentpunt van het percentage mensen dat zegt vrijwilligerswerk te doen valt op. Overigens heeft het merendeel van de afname plaats gevonden na het begin van de coronacrisis, en is er in 2022 een lichte toename ten opzichte van 2021. Dit herstel zet zich sterk door in 2023, waardoor de daling ten opzichte van 2012 slechts 2 procentpunt is. Deelname aan verenigingen is vrijwel stabiel met een lichte afname; dit geldt ook voor de verenigingen die niet in de figuur zijn opgenomen. Het betreft een afname van 1 à 2 procentpunt over een periode van elf jaar. Vakbonden, milieuorganisaties en gezelligheidsverenigingen zagen de deelname het sterkst afnemen, met een afname van 4 à 5 procentpunt. Ook Den Ridder et al. (2020) laten zien dat de maatschappelijke participatie vrij stabiel is tot 2019.

Politieke participatie uit zich op verschillende manieren. Stemmen is daar één van. Voorbeelden van andere uitingen van politieke betrokkenheid zijn het inschakelen van een politieke partij of organisatie, contact opnemen met een politicus of ambtenaar of het inschakelen van de media (radio, tv of krant). We noemen dit conventionele of geïnstitutionaliseerde politieke participatie. Het meedoen met een demonstratie, actiegroep of handtekeningenactie en via internet of e-mail meedoen aan een politieke actie valt onder onconventionele of niet-geïnstitutionaliseerde politieke participatie. In de periode 2012-2023 vertoont deze politieke participatie een vrij stabiel beeld; sommige politieke activiteiten laten een lichte toename zien en andere een lichte afname.

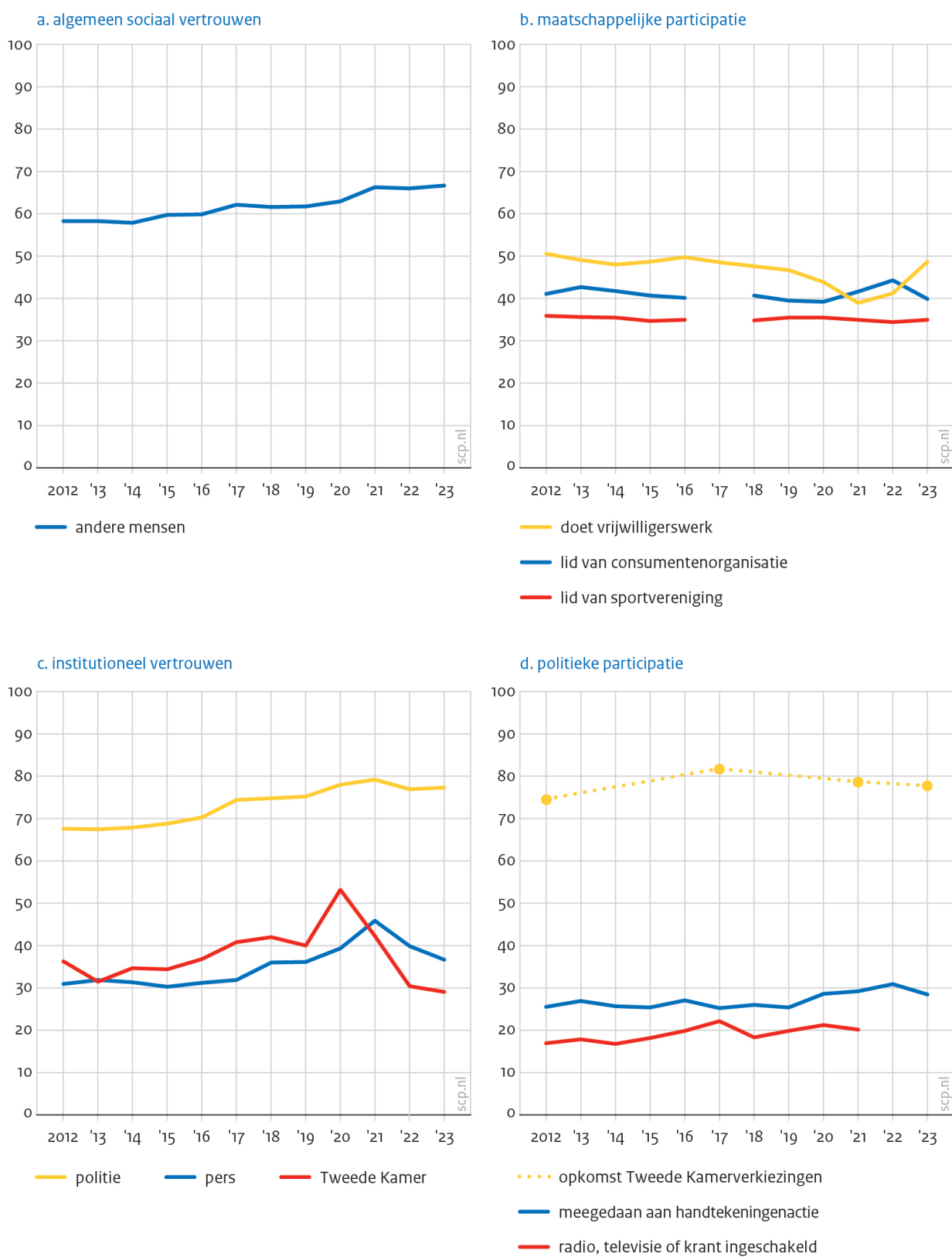
Het opkomstpercentage van de drie recentste Tweede Kamer verkiezingen (in resp. 2017, 2021 en 2023) is hoger dan in 2012. In zijn algemeenheid is het opkomstpercentage bij Tweede Kamerverkiezingen vooral stabiel. Ook voor andere verkiezingen (gemeenteraad, Provinciale Staten en Europees Parlement) geldt dat het opkomstpercentage sinds de eeuwwisseling vrij stabiel is; in de periode 1970-2000 daalde die opkomst wel (Den Ridder et al. 2020).

Bij de conventionele politieke activiteiten zien we een lichte toename van het inschakelen van de media (radio, tv of krant) van ongeveer 3 procentpunt.⁶ Andere conventionele politieke activiteiten, niet in de figuur opgenomen, laten een lichte daling zien. Ook bij de onconventionele politieke activiteiten zien we een vrij stabiel beeld. Het aantal deelnemers aan handtekeningenacties is met 3 procentpunt toegenomen. Deze toename is vooral na het uitbreken van de coronacrisis ontstaan. In minder mate geldt hetzelfde voor meedoen aan een protestactie, protestmars of demonstratie en deelname via internet, e-mail of sms aan een politieke discussie of actie (niet in de figuur opgenomen).

5 Als indicatoren hiervoor gebruiken we deelname aan vrijwilligerswerk voor organisaties of verenigingen in de afgelopen twaalf maanden, lidmaatschap van een sportvereniging en lidmaatschap van een consumentenorganisatie.

6 De gegevens over deze reeks lopen tot en met 2021. In 2022 is er een methodische trendbreuk, waardoor een longitudinale vergelijking niet mogelijk is.

Figuur 1 Ontwikkeling van een aantal indicatoren van sociale cohesie, 2012-2023 (in procenten)

Bron: CBS StatLine; CBS Socsamenwelzijn; parlement.com; SCP-bewerking

Grote verschillen in vertrouwen en participatie tussen groepen

De boodschap dat de diverse indicatoren van sociale cohesie een vrij stabiel beeld laten zien, moet wel gerelativeerd worden door de notie dat er grote verschillen zijn per demografische groep.⁷ Vooral de verschillen naar opleiding zijn opvallend. Verschillen tussen leeftijdscategorieën zijn minder eenduidig. Ook de migratieachtergrond doet ertoe, hoewel de verschillen tussen die groepen minder groot zijn dan bij opleiding. De verschillen in de diverse indicatoren van sociale cohesie naar mate van stedelijkheid laten een gevarieerd beeld zien.

Verschillen naar opleiding zijn behoorlijk groot

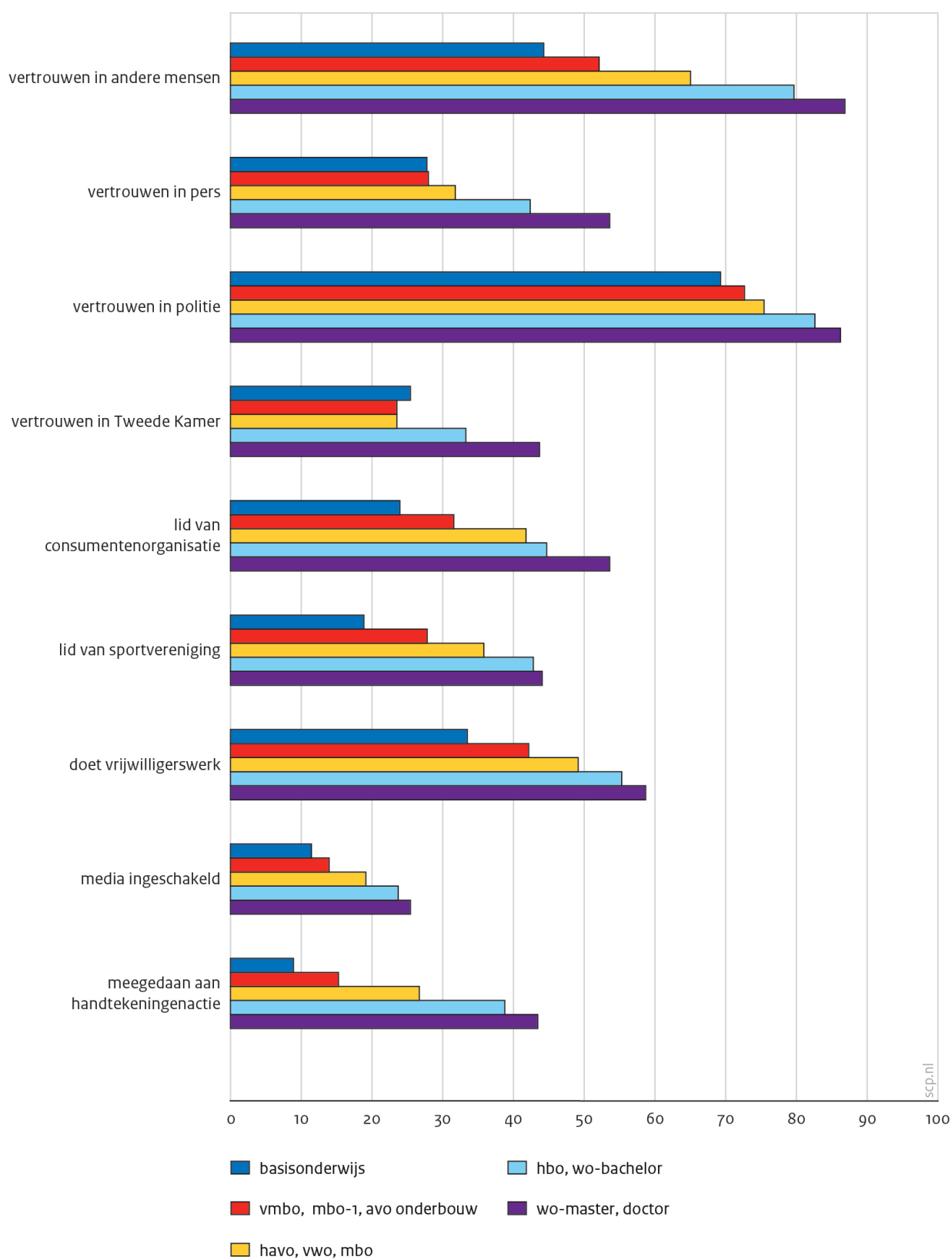
De samenhang tussen opleiding en de indicatoren van sociale cohesie kent voor vrijwel alle indicatoren een vergelijkbaar patroon: de indicatoren voor sociale cohesie scoren hoger naarmate het opleidingsniveau toeneemt (figuur 2). Zo heeft van de mensen die alleen basisonderwijs afronden 44% vertrouwen in andere mensen, terwijl dat percentage voor de mensen met een wetenschappelijke opleiding 87% is. Dat is een verschil van 43 procentpunt.

Verschillen naar leeftijd variëren en zijn gematigd

Met de verdere vergrijzing is ook de samenhang tussen leeftijd en de indicatoren van sociale cohesie van belang (figuur 3). Die samenhang blijkt tamelijk diffuus. Niet iedere indicator laat hetzelfde patroon zien. Als er al een patroon zichtbaar is, dan is het dat de hoogste leeftijdscategorie (75-plus) lager scoort op het merendeel van de indicatoren. Weliswaar bestaat er geen uniform patroon voor de samenhang tussen leeftijd en de indicatoren van sociale cohesie, maar er zijn wel behoorlijke verschillen tussen de leeftijdscategorieën. Zo is van de 45-75-jarigen ongeveer de helft lid van een consumentenorganisatie, terwijl dit onder jongeren (15 tot 25 jaar) nog geen 8% is. Jongeren zijn daarentegen weer veel vaker lid van een sportvereniging. Het is overigens de vraag of in het kader van sociale cohesie veel waarde aan deze specifieke verschillen tussen leeftijdscategorieën gehecht moet worden, omdat de verschillen wellicht gerelateerd zijn aan de levensfase waarin iemand zich bevindt.

7 Hiermee doelen we op groepen met een verschillende opleiding, leeftijd, migratieachtergrond of stedelijkheid van de woonplek.

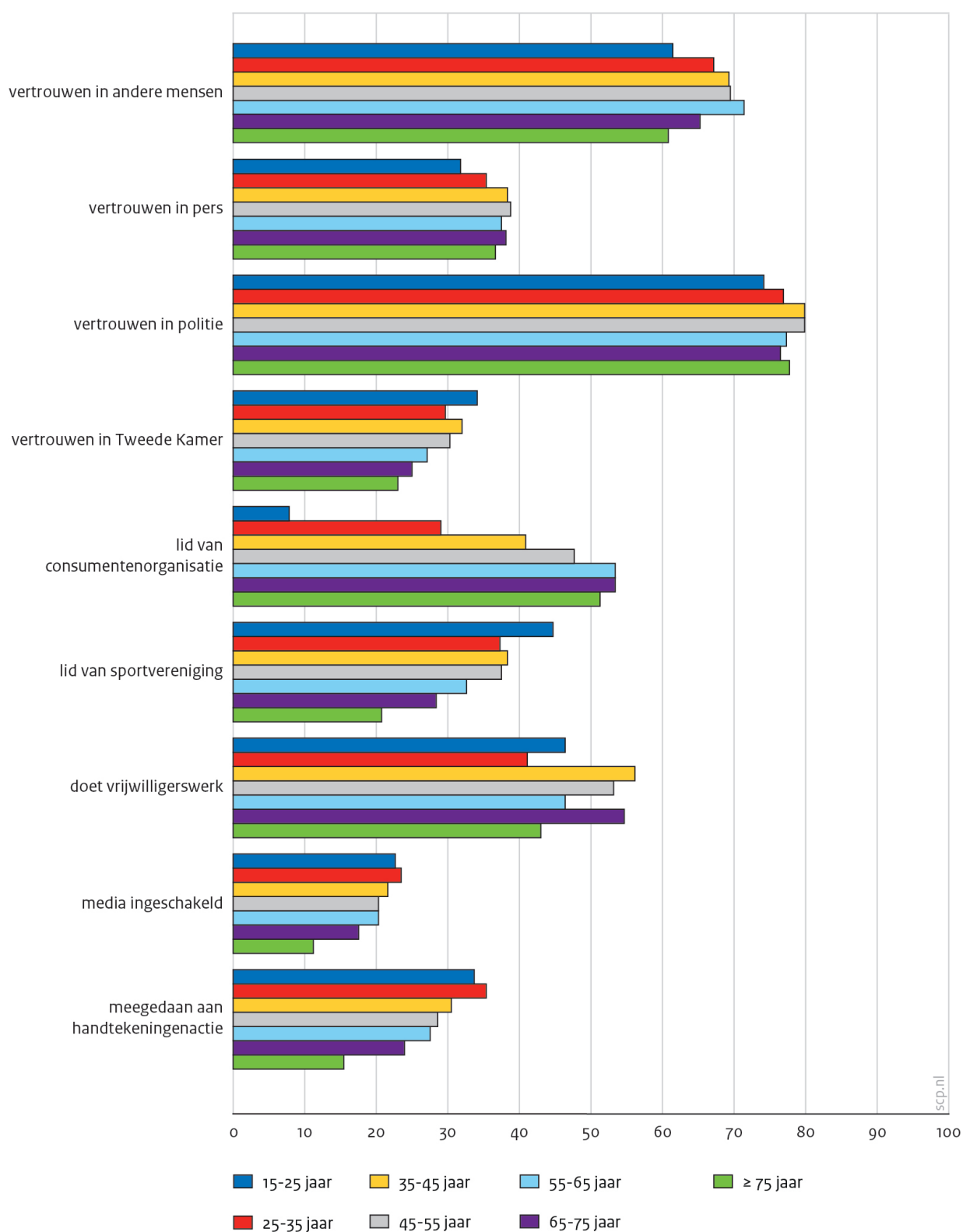
Figuur 2 Samenhang tussen opleiding en indicatoren van sociale cohesie, 2023 (in procenten)^a

a Media ingeschakeld betreft radio, televisie of krant ingeschakeld en heeft betrekking op 2021.

Bron: CBS StatLine; CBS Socsamenwelzijn

Figuur 3 Samenhang leeftijd en indicatoren van sociale cohesie, 2023 (in procenten)^a

a Media ingeschakeld betreft radio, televisie of krant ingeschakeld en heeft betrekking op 2021.

Bron: CBS StatLine; CBS Socsamenwelzijn

Verschillen naar herkomst variëren, maar zijn kleiner dan naar opleiding

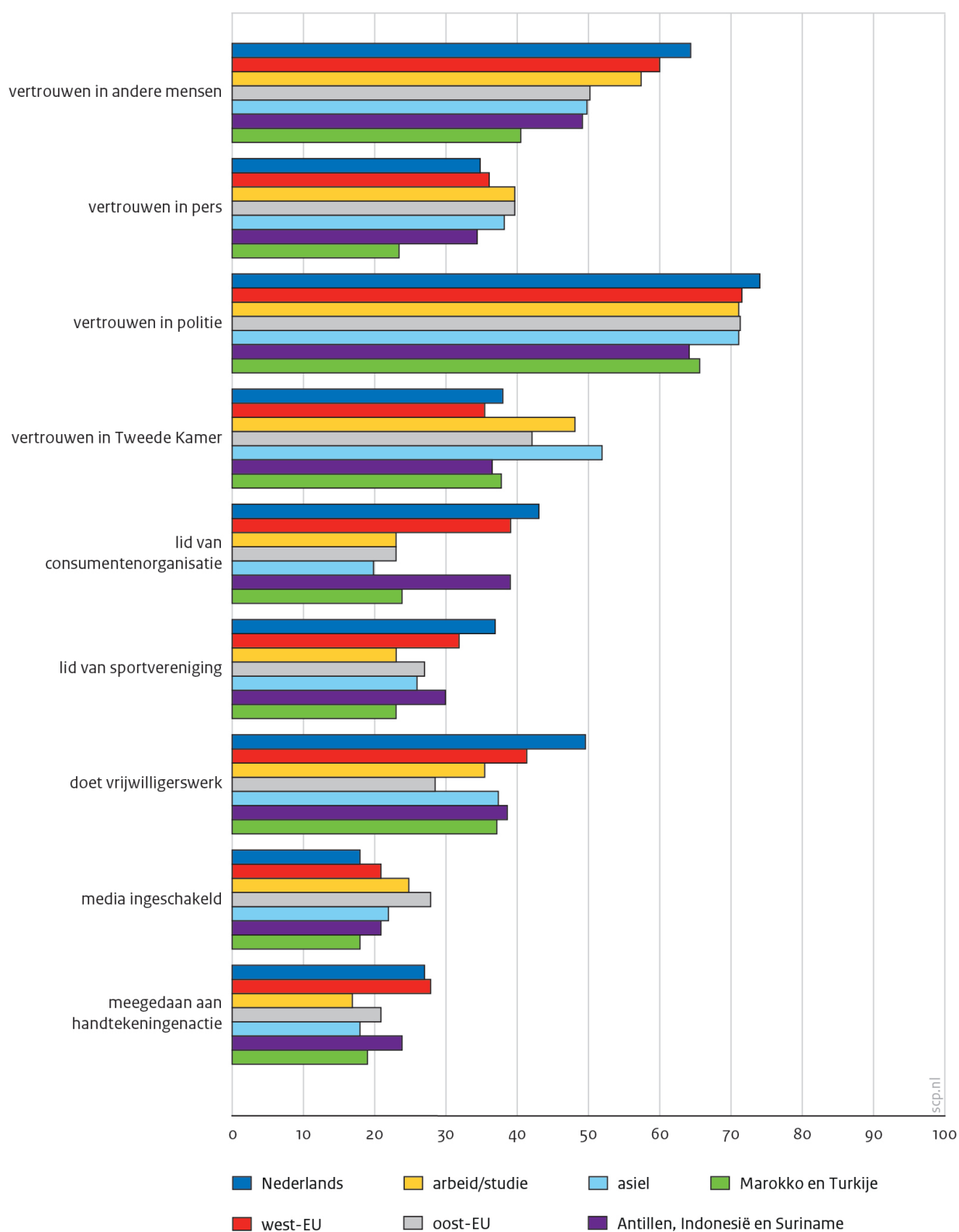
In het licht van demografische veranderingen is ook de samenhang tussen sociale cohesie en migratieachtergrond relevant.⁸ Conform NIDI en CBS (2021) gebruiken we de volgende indeling voor migratieachtergrond: West-Europees, Oost-Europees, arbeids-/studielanden, asiellanden, Marokko en Turkije, Indonesië, Suriname en Antillen. Het beeld dat oprijst is dat iemand met een migratieachtergrond lager scoort op de indicatoren van sociale cohesie dan iemand zonder een migratieachtergrond. Deze verschillen zijn overigens minder pregnant dan de verschillen tussen theoretisch en praktisch opgeleiden en ze zijn ook niet voor iedere migrantengroep even afwijkend. Bovendien zijn er ook indicatoren waar de groepen met een migratieachtergrond hoger scoren.

De grootste verschillen zien we bij algemeen vertrouwen en maatschappelijke participatie: beide zijn lager voor mensen met een migratieachtergrond dan voor mensen zonder migratieachtergrond (zie figuur 4). Het verschil in algemeen vertrouwen is het grootst voor mensen met een Marokkaanse en Turkse achtergrond: dit verschilt 23 procentpunt met mensen zonder migratieachtergrond. Voor mensen met een Oost-Europese, Surinaamse, Antilliaanse, Indonesische of asielachtergrond achtergrond is het verschil rond de 15 procentpunt. Voor mensen met een West-Europese achtergrond of mensen uit de arbeids-/studielanden is het verschil nog gematigder, namelijk 4-7 procentpunt. Bij maatschappelijk participatie zien we, afhankelijk van de herkomst en de activiteit, dat het verschil ongeveer tussen de 10 en 20 procentpunt is. Overigens zij opgemerkt dat voor de tweede generatie de percentages in de regel duidelijk hoger zijn dan de eerste generatie (niet in de figuur).

Bij het institutioneel vertrouwen is er sprake van een wisselend beeld, dat samenhangt met de institutie, migratieachtergrond en generatie. De politie wordt minder vertrouwd, vooral door mensen met een Marokkaanse of Turkse en Surinaamse, Antilliaanse of Indonesische achtergrond. Dit vertrouwen is respectievelijk 10 en 9 procentpunt lager dan van mensen zonder migratieachtergrond. Vertrouwen in de Tweede Kamer en pers is voor de meeste mensen met een migratieachtergrond hoger dan voor mensen zonder migratieachtergrond. Dat geldt juist niet voor mensen met een Marokkaanse of Turkse herkomst: hun vertrouwen in de pers ligt 11 procentpunt lager dan van mensen zonder migratieachtergrond. Er zijn ook groepen die juist meer vertrouwen hebben in instituties. Zo is het vertrouwen in de Tweede Kamer bij de herkomstgroepen arbeid/studie en asiel respectievelijk 10 en 14 procentpunt hoger. Vertrouwen in banken, grote bedrijven en de EU blijkt voor personen met een migratieachtergrond ook vaak hoger (niet in de figuur). Verder zien we bij de politieke participatie dat de verschillende groepen met een migratieachtergrond vaker de media inschakelen dan personen zonder migratieachtergrond. Meedoen aan een handtekeningactie komt bij deze herkomstgroepen daarentegen minder vaak voor dan onder personen zonder migratieachtergrond.

⁸ Voor herkomst hebben we geen StatLine, maar over de jaren 2012-2022 gepoolde data van sociale Samenhang en Welzijn van het CBS. Dit hebben we gedaan, omdat we zo een specifiekere indeling naar herkomst konden maken.

Figuur 4 Samenhang tussen herkomst en indicatoren van sociale cohesie, 2012- 2022 (in procenten)^a

a Media ingeschakeld betreft radio, televisie of krant ingeschakeld en heeft betrekking op data tot en met 2020.

Bron: CBS Socsamenwelzijn

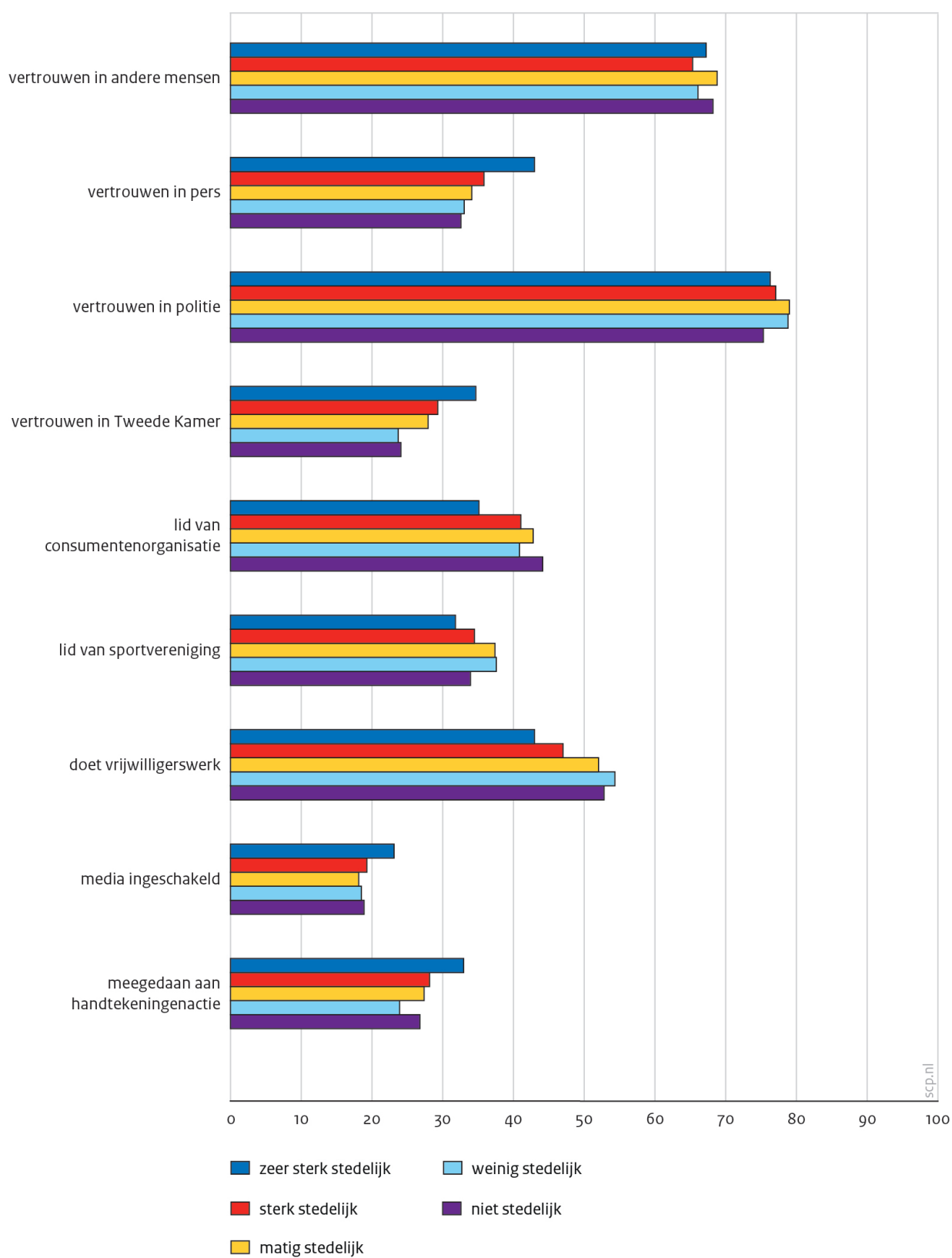
Geografische verschillen in sociale cohesie

Verschillen naar stedelijkheid geven gemengd beeld over indicatoren

Een veelgehoord statement is dat er grote verschillen zijn tussen stad en platteland als het gaat om sociale cohesie (Steenbekkers et al. 2017).⁹ De verschillen in sociale cohesie naar mate van stedelijkheid laten vooral een gevarieerd beeld zien (figuur 5). Zo bestaan er weinig verschillen in vertrouwen in andere mensen en vertrouwen in de politie tussen mensen die in de stad of een niet-stedelijk gebied wonen. Het vertrouwen in de Tweede Kamer en de pers neemt daarentegen af naarmate de stedelijkheid minder wordt: Het verschil in vertrouwen in pers en Tweede Kamer is voor mensen in niet-stedelijke gebieden ongeveer 10 procentpunt lager dan voor mensen in zeer sterk stedelijke gebieden. De verschillen in vertrouwen in de Tweede kamer waren in het verleden overigens een stuk groter. Ook bij politieke participatie zien we dit verschil, waarbij de participatie afneemt naarmate de stedelijkheid afneemt. Bij meedoen aan een handtekeningenactie is het verschil bijvoorbeeld 11 procentpunt. Omgekeerd zien we bij maatschappelijke participatie bij het vrijwilligerswerk juist een groter aandeel in de niet-stedelijke gebieden. Daar ligt het aandeel personen dat vrijwilligerswerk doet rond de 10 procentpunt hoger dan in stedelijk gebied. Overigens is het natuurlijk ook zo dat de samenstelling van de bevolking varieert met de stedelijkheid. Zo is de bevolking in de steden relatief jonger en vaker theoretisch opgeleid (Berg en Kok 2021).

⁹ Hier kijken we naar verschillen in stedelijkheid. Het verschil tussen stad en platteland behelst uiteraard meer dan alleen de mate van stedelijkheid.

Figuur 5 Samenhang tussen stedelijkheid en indicatoren van sociale cohesie, 2023 (in procenten)^a

a Media ingeschakeld betreft radio, televisie of krant ingeschakeld en heeft betrekking op 2021.

Bron: CBS StatLine; CBS Socsamwelzijn

Tot slot

In deze factsheet hebben we de samenhang tussen telkens een demografisch kenmerk en sociale cohesie bekeken. Maar er is natuurlijk sprake van een samenhang tussen de besproken demografische kenmerken onderling, en er kan ook sprake zijn van combinaties van kenmerken die verschillen tussen groepen mogelijk nog groter maken (zie bv. Hoff et al. 2021). Dergelijke aspecten worden meegenomen in de studie toekomstverkenning sociale cohesie 2050 die naar verwachting later in 2024 uitkomt (Woittiez et al. nog te verschijnen).

Literatuur

- Bakker, Erik de, Lex Thijssen en Wil Portegijs (2023). *Samenleving in beweging. Diversiteit en sociale cohesie nader beschouwd*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Berg, Caspar van den en Annemarie Kok (2021). *Regionaal maatschappelijk onbehagen*. Groningen: Rijksuniversiteit Groningen.
- Chan, Joseph, Ho-Pong To en Elaine Chan (2006). Reconsidering Social Cohesion: Developing a Definition and Analytical Framework for Empirical Research. In: *Social Indicators Research*, jg. 75, nr. 2, p. 273-302.
- Hoff, Stella, Cok Vrooman, Jurjen Iedema, Jeroen Boelhouwer en Jeanet Kullberg (2021). *Vershil in Nederland 2014-2020. Zes sociale klassen en hun visies op samenleving en politiek*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Miltenburg, Emily en Joep Schaper (2020). *Verwachte gevolgen van corona voor de opvattingen en houdingen van Nederlanders*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Miltenburg, Emily, Bram Geurkink, Simon Tunderman, Daan Beekers en Josje den Ridder (2022). *Burgerperspectieven 2022*|2. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- NIDI/CBS (2021). *Bevolking 2050 in beeld: opleiding, arbeid, zorg en wonen. Eindrapport Verkenning Bevolking 2050*. Den Haag: Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut/en Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Ridder, Josje den , Edith Josten, Jeroen Boelhouwer en Crétien van Campen (red.) (2020). *De Sociale Staat van Nederland 2020*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Ridder, Josje den, Emily Miltenburg, Sander Kunst, Leonard van 't Hul en Andries van den Broek (2022). *Burgerperspectieven 2022-1*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Schiefer, David en Jolanda van der Noll (2017). The Essentials of Social Cohesion: A Literature Review. In: *Social Indicators Research*, jg. 132, nr. 2, p. 579-603.
- Schmeets, Hans en Jeanet Exel (2020). *Vertrouwen, maatschappelijk onbehagen en pessimisme*. Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Schmeets, Hans en Jeanet Exel (2021). *Vertrouwen van migranten in medemens en instituties*. Geraadpleegd 16 mei 2024 via www.cbs.nl/nl-nl/longread/statistische-trends/2021/vertrouwen-van-migranten-in-medemens-en-instituties.
- Steenbekkers, Anja, Lotte Vermeij en Pepijn van Houwelingen (2017). *Dorpsleven tussen stad en land*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Woittiez, I., B. van Hulst, L. Putman, I. Ooms, K. Sadiraj en J. Broere (nog te verschijnen). *Samenleven in de toekomst. Een verkenning naar sociale cohesie bij een veranderde bevolkingssamenstelling in 2050*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

© Sociaal en Cultureel Planbureau
Den Haag, juni 2024

Contact

Sociaal en Cultureel Planbureau
Postbus 16164
2500 BD Den Haag
www.scp.nl
info@scp.nl

Auteurs

Isolde Woittiez en Bart van Hulst